

Kronika / Chronicle

Odešel Kamil Rodan

V den uzávěrky tohoto čísla zastihla redakci zpráva, že v sobotu 30. října 2021 v Ostravě ve věku pouhých 43 let zemřel historik a vědecko-výzkumný pracovník Slezského zemského muzea Kamil Rodan.

Ostravský rodák a patriot přišel na svět roku 1978. K zájmu o novodobé dějiny jej přivedly mimo jiné též pohnuté osudy vlastní rodiny v letech nacismu a komunismu. Studium historie na Ostravské univerzitě zakončil roku 2008 obhajobou disertační práce o zemědělství v Rakousko-Uhersku v letech 1848–1918, později vydané knižně.

Po absolutoriu působil ve středním školství. Od roku 2014 pak začal pracovat na Oddělení historického výzkumu SZM. Badatelsky se věnoval zejména sociálním a kulturním dějinám 20. století. Vedle řady dílčích studií a drobných textů se stal autorem monografií o osudech absolventek a absolventů prostějovského gymnázia v letech nacistické okupace a o historii hostinců v Ostravě-Nové Vsi. V posledních letech se pak zabýval především životem a dílem slezského etnografa a folkloristy Antonína Satkeho. Téma prezentoval formou materiálových studií a také výstavou k desátému výročí Satkeho úmrtí v roce 2018. Ze zamýšlené čtyřsvazkové edice Satkeho korespondence však stihl připravit k vydání pouze první dva díly.

Kamil Rodan byl zároveň aktivní na poli popularizace dějin, v přednáškové a publikační činnosti se věnoval například historii evropských královských rodů nebo dějinám populární hudby socialistickém Československu. O uvedených tématech opakovaně referoval v médiích.

V tomto čísle Slezského sborníku přinášíme poslední studii zesnulého kolegy, zaslanou redakci na jaře roku 2021.

Ondřej Kolář

Workshop *Displaced Memories & Memories of Displacement. Vanquished Others, Silenced Past, and the Burden of Implication in the 21st Century*

Ve dnech 9. – 11. června 2021 se v Lannově vile v Praze uskutečnil workshop s názvem *Displaced Memories & Memories of Displacement* pod záštitou Francouzského ústavu pro výzkum ve společenských vědách (Centre français de recherche en sciences sociales, CEFRES) a Etnologického ústavu Akademie věd ČR. Cílem akce bylo hledání komparativních pohledů na problematiku nucených migrací ve 20. a 21. století ve vztahu k paměti a identitě vysídlených i těch, kteří nově osídlili jejich původní domovinu. Pestrá skladba přednášejících i dalších účastníků zajišťovala internacionální perspektivu výzkumu.

Celé třídní setkání probíhalo v konstruktivní a kolegiální atmosféře, umocněné faktem, že pro mnohé z účastníků se jednalo o první „prezenční“ akci tohoto druhu po delší pauze způsobené pandemií viru Covid-19. Akci v podvečer 9. června zahájily úvodní proslovy představitelů pořadatelských institucí a vstupní přednáška Johany Wyss. Ta po obecném metodologickém nastínění problému „vykořeněné paměti“ ilustrovala daný

problém na příkladu vyrovnávání se s odkazem druhé světové války v regionu Opavska a konstruování narativů o „pachatelích“, „obětech“ a „přihlízejících“.

Program pokračoval následujícího dne. První panel se věnoval otázce paměti a identity v regionech zasažených výraznými nucenými proměnami obyvatelstva. Thomas van de Putte (University of Trento) analyzoval konstruování obrazu předválečné Osvětimi, kde dochází k vytěsnění židovské minulosti města. Na podobný trend poukázala v následujícím referátu též Kateřina Králová (Univerzita Karlova) na příkladu řecké Soluně. Panel pak uzavřelo pojednání Michala Pavláška (AV ČR) o komplikovaném začleňování reemigrantů z Jugoslávie do české společnosti po roce 1945, přičemž poukázal na fenomén tzv. koetnické pasti. Pozornost byla věnována i současným postojům potomků těchto reemigrantů.

Následující panel se zaměřil na vztah paměti, identity a politiky. Ondřej Kolář (Slezské zemské muzeum) pojednal o aspektech vytváření kolektivní identity mezi novoosídlenci v československém pohraničí po roce 1945 na příkladu západního Slezska. Katja Hrobat Virloget (University of Primorska) popsala proměny chápání předválečné a válečné minulosti na italsko-slovenském pomezí.

Třetí panel pak analyzoval otázku „interních cizinců“. Kateřina Mildnerová se zaměřila na případ nambijských dětí, na přelomu 80. a 90. let 20. století dočasně umístěných v Československu. Jejich komplikovaná zkušenost byla analyzována na základě rozhovorů s respondenty v Nambii i těmi, kteří později využili možnosti k opětovné migraci do ČR. Následující referát Jany Noskové (AV ČR) se soustředil na zkušenost Němců, kteří po nuceném transferu z let 1945–1946 zůstali v Československu. Téma bylo nazíráno perspektivou osobních příběhů a rodinné paměti. V rámci téhož panelu měl původně zaznít též příspěvek Irène Dos Santos (Université de Paris) o portugalské reemigraci ze ztracených kolonií v 60 a 70. letech 20. století, z technických důvodů však byl příspěvek odložen na následující den.

Čtvrtý panel sledoval problematiku krajiny a její role pro formování paměti a identity. Paul Bauer (UK) v metodologicky pojatém příspěvku pojednal o vnímání idealizované „krajiny předků“ v německojazyčném prostředí a o odrazu tohoto jevu ve výtvarném umění. Neža Čebrov Lipovec (University of Primorska) analyzovala diskuze o architektuře a památkové péči v severní Istrii v kontextu slovinsko-italských vztahů. Druhý konferenční den pak uzavřela Catherine Perron (CERI) referátem o vnímání „německé“ minulosti na případu provinčního města Podbořany a prezentaci této problematiky na regionálně-historických a zpravodajských webech.

Třetí konferenční den odstartoval panel věnovaný místům paměti. Dominantním aspektem obou referátů v této sekci, jež přednesli Pierre Sintès (Aix-Marseille University) a Michèle Baussant (CEFRES), se stal tzv. „root tourism“, tedy putování potomků nuceně vysídlených osob do míst původu předků. Zatímco první z referentů téma nazíral v kontextu spletité etnické a konfesní struktury řecko-albánského pohraničí, druhá z přednášejících rekonstruovala zkušenost egyptských Židů. Poslední panel pak analyzoval roli hmotných artefaktů jako nástroje konstruování a udržování paměti. Máté Zombory (Magyar Tudományok Akadémia) popsal případ německých archivních dokumentů, odvezených v závěru druhé světové války spojeneckými armádami, jejichž pozdější zpřístupnění badatelům výrazně proměnilo chápání nacistických válečných zločinů. Maria Kokkinou (CEFRES) se zaměřila na roli fotografií pro sebe prezentaci a sebestyilizaci řecké menšiny v Bulharsku.

Obecně jednotlivé dílčí příspěvky spojuje řada společných jmenovatelů. K těm lze nesporně řadit značné rozdíly mezi privátní a politickou podobou paměti a identity nuceně vykořeněných kolektivů a jejich potomků. Osobní příběhy často vybočují z rámce „národních příběhů“ a zažitých stereotypů. Patrným jevem se samozřejmě stává také idealizace „starých zlatých časů“. Zároveň se ukazuje, že s rostoucím časovým odstupem se otázka majetkových vyrovnání pro vysídlené kolektivy stává vedlejší a že primární místo zaujímá snaha o společenské uznání a o zachování „odkazu předků“.

Ocenění zasluhuje poměrně velký prostor, který organizátoři vyhradili diskuzím po jednotlivých panelech. Nelze než litovat, že z workshopu nevzejde shrnující publikace. Tu pouze částečně nahrazuje pořízený audiovizuální záznam.

Ondřej Kolář